

Innspill til Forsvarskommisjonen

Vårt innspill tar utgangspunkt i pkt. 5. i mandatet til Forsvarskommisjonen:

Hvilke muligheter og utfordringer representerer den teknologiske utviklingen for Norges sikkerhet og for utvikling av forsvarssektoren, herunder sektorens samhandling med sivile sektorer i rammen av totalforsvaret

Retten til ytringsfrihet, tankefrihet, informasjonsfrihet, personlig integritet og personvern er alle grunnleggende verdier som er nødvendige forutsetninger for et demokratisk samfunn. Personvern handler om ivaretagelse av den personlige integritet, herunder mulighet for selvbestemmelse og selvutfoldelse.

Vi erfarer at personvernet og personopplysninger er under press fra ytre trusler som påvirkningsoperasjoner, datainnbrudd og spionasje, noe som også vil påvirke utøvelsen av de andre grunnleggende verdiene, som for eksempel ytringsfriheten. Dette er derfor grunnleggende verdier som må vernes for å ivareta den individuelle friheten og samfunnet som helhet – og demokratiet.

Forsvaret har som oppgave å bidra til å beskytte disse verdien. Det gjøres i dag gjennom et samarbeid mellom de ulike sikkerhetsmyndighetene, Etterretningstjenesten, NSM, PST, politiet og det sivile samfunnet.

Dette gjøres med ulike virkemidler fra it-sikkerhet til masseinnsamling av personopplysninger. Datatilsynet er naturlig nok opptatt av hvordan myndighetenes behandling av personopplysninger bidrar til å styrke eller svekke personvernet. Det er en risiko for at ved for omfattende overvåking, så vil inngrepet i de verdiene som skal vernes bli for stort.

Enhver overvåking innebærer et inngrep i denne friheten som vil få konsekvenser for hvordan den utøves og hvordan vårt demokratiske samfunn fungerer. I de siste årene er det vedtatt eller foreslått flere større overvåkingstiltak som politi og etterretningstjenesten har fått hjemmel til å innføre. Dette dreier seg om tilrettelagt innhenting som vil lagre metadata om internettbruk, lagring av ip-adresser, overvåking av flypassasjerer og eventuelt innsamling fra åpne kilder. Samlet sett innebærer dette at myndighetenes mulighet til å overvåke borgerne har blitt betydelig utvidet de siste årene

For å sikre et godt vern av individets rettigheter er det viktig å tenke langsiktig ved utformingen av lovgivning, fordeling av oppgaver, roller og ansvar. Det må etableres gode kontrollmekanismer for å sikre at tilliten til sikkerhetsmyndighetene opprettholdes og de negative virkningene av overvåking begrenses.

Det er sannsynlig at vi kommer til å stå i en vedvarende situasjon hvor norske interesser står under press og medfører at det vil foreligge et behov for overvåking.

Datatilsynet har observert at organiseringen og fordeling av oppgavene mellom sikkerhetsorganene har betydning for behandling av personopplysninger og personvernkonsekvensene, samt at skillene mellom dem har blitt bygget ned. Dette skaper en uheldig uklarhet knyttet til omfanget av og ansvaret for behandling av personopplysninger. Mye av sikkerhetsarbeidet består av et kontinuerlig arbeid sammen med det sivile samfunn.

De ulike forsvarstjenestene har ulike oppgaver og behovet for å behandle personopplysninger varierer. For eksempel vil søk rettet mot personer kreve noe annet enn beskyttelse av infrastruktur eller forsvar mot datainnbrudd.

En utfordring med organiseringen er at alle bygger opp kapasitet for masseinnsamling. Når alle skal gjøre litt av alt blir konsekvensene større for personvernet.

Vi ønsker også å henlede Forsvarskommisjonens oppmerksomhet til Personvernkomisjonens behandling av dette i sin rapport:

«I en god rettsstat må verdier og kryssende hensyn veies mot hverandre. Hvordan og hvor grundig man utfører en slik interesseavveining, på både systemnivå og i hver enkelt sak, sier noe om rettsstatens kvalitet. I merknadene til politiregisterloven § 1 (lovens formål) heter det: «I de tilfellene der hensynet til personvern og hensynet til kriminalitetsbekjempelsen ikke kan forenes, er utgangspunktet at hensynet til personvernet må vike.» Denne betraktningen, om at bekjempelse av kriminalitet har forrang ved en konflikt med personvernet – selv om det i forarbeidene gis anvisning på en forholdsmessighetsvurdering – er kommisjonen ikke enig i. Hvordan ulike interesser vektles, vil være avgjørende for hvilken løsning som velges. Når interesser står mot hverandre, kan ikke utgangspunktet være at personvernet alltid må vike. Dersom personvernkremselen som følge av et tiltak er tilstrekkelig alvorlig, må konklusjonen etter Personvernkomisjonens oppfatning være den motsatte; kriminalitetsbekjempelsen skal vike.»

Datatilsynet har også løftet nettopp dette i sin høringsuttalelse til KDD:

«Kommisjonen påpeker at det ved innføring av nye tiltak er avgjørende at eventuelle personvernkonsekvenser blir tilstrekkelig belyst og vurdert i forkant. Kommisjonen har observert at lovgivers vurderinger av personvernkonsekvenser kan være begrensede og mangelfulle i forbindelse med lov- og forskriftsforslag. Datatilsynet er av samme oppfatning. Vi viser i den forbindelse til bestemmelsene om forhåndskonsultasjon i personvernforordningen art. 36 nr. 4 og tilsvarende bestemmelse i direktiv (EU) 2016/680 om beskyttelse av fysiske personer ved behandling av personopplysninger for å forebygge, etterforske, avdekke eller straffeforfølge lovbrudd eller gjennomføring av straffereaksjoner, og om fri utveksling av slike opplysninger (LED) artikkel 28 nr. 2. Vår erfaring så langt er at forhåndskonsultasjon i liten grad har blitt benyttet innen justissektoren og at våre synspunkter i hovedsak innhentes gjennom etterfølgende høringer. Datatilsynet ønsker å bli involvert tidligere i regelverksprosesser. Vi støtter derfor anbefalingen om at departementene i større grad bør rådføre seg med Datatilsynet i forbindelse med lov- og forskriftsarbeid. Vi vil understreke at vi i kraft av vår ombudsrolle er opptatt av å ivareta personvern hensyn innenfor hele justissektoren, også på områder som er unntatt fra vår tilsynsmyndighet etter politiregisterloven.»

Vurderingene og prinsippene som fremkommer i både Personvernkomisjonens rapport og i Datatilsynets hørings svar, vil etter vår oppfatning treffe også forsvarsektoren og ikke bare justissektoren.

Datatilsynet mener at ved å vektlegge personvernkonsekvenser i større grad en tidligere når forsvaret skal bygges for fremtiden, vil dette bedre sikre de grunnleggende demokratiske verdiene vi ønsker å bevare, øke tilliten til sikkerhetsmyndighetene og gi oss et bedre forsvar.

* * *